

Antropocenas švietime ir švietimas antropocene: viešasis ir akademinis diskursai apie ateitį¹

LILIJA DUOBLIENĖ, JUSTINA GARBAUSKAITĖ-JAKIMOVSKA

Vilniaus universiteto Filosofijos fakultetas, Universiteto g. 9/1, 01513 Vilnius, Lietuva

El. paštas: lilija.duobliene@gmail.com; justina.garbauskaite@gmail.com

Straipsnyje analizuojama, kokia yra galima švietimo ateitis žvelgiant iš ugdymo filosofijos perspektyvos. Aptariami naujojo laikmečio ypatumai, ypač filosofija, kuri padarė posūkį į posthumanizmą ir naująjį materializmą, išskeldama originalius tikslus švietimui. Pateikiamas viešojo diskurso tyrimas – kaip Lietuvos spauda (pagrindiniai publicistiniai portalai) reaguoja į naujus iššūkius ir mato Lietuvos mokyklos ateitį. Galiausiai reflektuojama, kur krypsta ir kaip toli siekia viešojo diskurso keliamos mintys, jos lyginamos su naująja filosofija ir iššūkiais ateičiai.

Raktažodžiai: antropocenas, ateitis, švietimas, viešasis diskursas

IVADAS

Šiandieninis viešasis ir akademinis diskursai vis dažniau pildomi žodžiais „antropocenas“ ir „ateitis“. Futurologiniai scenarijai, vizijos, strategijos tampa kasdienybe ir būtinybe, leidžiančia numatyti gyvenimą. Ateitis, sekant antropoceno tyrėjais ir futurologais, atrodo nesaugi, medijos beria daug informacijos, skirtingų nuomonių, kurias suderinti sudėtinga ar net neįmanoma. Nauji procesai, apimantys globalų pasaulį (auganti migracija, ypač pandemijos krizė), dar labiau sukrečia ir išbalansuoja žmoniją (Žižek 2020). Prie šios situacijos intensyvinimo ir didėjančio nerimo prisideda aktyvėjantis viešasis diskursas, formuojamas virtualioje ir realioje komunikacijose.

Tokioje sociokultūrinėje aplinkoje švietimas yra sutrikęs, ieškoma išeičių. Brėžiamos įvairios kryptys, kuriamos oficialios strategijos 10 ar 25 metams, deja, strategijos dažnai taip ir lieka popieriuje, dažniausiai jos būna orientuotos tik į technologinį progresą. Vis dėlto randasi ir toliau „žvelgiantys“ mokslininkų ar jų grupių ateities scenarijai, kuriuose pačios netikėčiausios įžvalgos (Facer, Sandford 2009; Fazio 2020; Kesson 2020; White 2020): nuo užsidarymo į atskiras stovyklas iki „palaimingo gyvenimo“ žmonių ir ne žmonių įvairovėse, nuo mokyklos iškelimo į gamtines erdves iki visiško mokyklos atsisakymo, nuo gyvenimo su robotais iki gyvenimo su monstrais ir bestijomis.

¹ Straipsnis parengtas remiantis Lietuvos mokslo tarybos finansuojamo tyrimo (projektas Nr. S-MIP-20-58) duomenimis.

Lietuvos mokslininkai taip pat kuria ateities scenarijus (Norkus 2015; Markevičiūtė 2021), apie ateities žmoniją ir tikrovės sampratą su projekcija į ateitį rašo ir kalba humanitarai (Sabolius 2021)², apie ateities realijas pasisakymų sulaukiame iš gamtos mokslų atstovų, pavyzdžiui, Andrejaus Spiridonovo³. Eglės Markevičiūtės (2021) su bendraautoriais studijoje yra numatyti net aštuoni scenarijai šimtmečiui į priekį (4 iš jų utopiniai ir 4 distopiniai). Minėtus scenarijus papildoma interviu su žinomais mokslininkais, politinio ar sociokultūrinio gyvenimo veikėjais, deja, tik vienas iš jų yra skirtas švietimui (A. Landsbergienės). Kiti interviu vienu ar kitu požiūriu kalba apie aukštąjį mokslą, mokyklą, švietimą apskritai. Į mokyklos ateities projekcijas leidžiamasi atsargiai ir ne tik šioje studijoje. Švietimo politikos projektuotojai tradiciškai vadovaujasi dokumentais (pvz., Lietuvos pažangos strategija 2030). Deja, progresyvi mintis, išsakyta 2002 m. *Švietimo gairių* dokumente ir skelbianti, kad *švietimas savo paskirtį geriausiai atlieka, kai jo raida lenkia bendrąją visuomenės raidą* ir nuolat vienu ar kitu būdu kartojama, perfrazuojama naujuose dokumentuose (Geros mokyklos koncepcija 2015), jau tapo įprasta, bet nieko nesakanti. Teiginiai tapo beprasmiu kartojimu, kliše.

Nuo realybės atsietą kalbėjimą stiprina ir medijos, kurios multiplikuoja, dokumentuoja ir sykiu grupuoja bei persiskirsto grupes pagal įsitikinimus (Anthony 2020; Ferraris 2021). Pasisiskirsčius į „gentis“, ginčai socialiniuose tinkluose kyla dėl kiekvienos švietimo detalės, kiekvieno pokyčio. Tiesa, jie rečiau nukreipti į ateitį, dažniau – į šios dienos aktualijas. Vis dėlto verta patyrinti, ką viešasis diskursas siūlo mokyklai, mokytojams, švietimo politikams. Kokios aktualijos keliamos į viešumą? Šiuo tyrimu ketiname apžvelgti, kas vyksta viešajame diskurse aptariant mokyklos ir bendriau – švietimo – ateitį. Tam, kad geriau suprastume, ką viešasis diskursas paliečia, o ko ne, aptarsime, ką mokslininkai svarsto apie ateitį, t. y. ateities perspektyvų ryšį su antropocenu – naujos epochos laikmečiu, kuris kreipia kiekvieną susirūpinti ateitimi ir suvokti jos rizikas.

ANTROPOCENAS: NAUJA FILOSOFIJA, NAUJAS MĄSTYMAS, NAUJOS VERTYBĖS

„Antropocenas“ – tai Paulo Crutzeno ir Eugene Stoermerio amžių sandūroje (2000) pasiūlytas terminas naujam periodui įvardyti. Terminas kelia diskusijų, nesutariama dėl periodo pradžios, tačiau visi sutinka, kad tai laikmetis, kai žmogaus veiklos rezultatas planetai tapo akivaizdus (klimato atšilimas, vandenynų rūgštėjimas, rūšių nykimas, miškų naikinimas ir t. t.), ir žmogus tapo geologiniu agentu.

Situacija reikalauja naujų tarpnacionalinių ir nacionalinių susitarimų, bet svarbiausia – būtina keisti žmonių mąstymą, elgesį, vertybes, pasaulėžiūrą. Anot tyrėjų, vyksta etinis-ontoepistemologinis posūkis, kuris nusako, kad naujoji filosofija negali atskirti vieno lauko nuo kito, nes jie tarpusavyje susiję. Šis posūkis siejamas su naujos teorijos – posthumanizmo – terminu arba naujuoju materializmu, tiksliau – naujaisiais materializmais. Jų filosofija (pvz., Barad 2003; Latour 2005; Haraway 2008, 2016; Braidotti 2013 ir kt.) jau ne vieną dešimtmetį yra įgavusi populiarumą ir toliau populiarėja, nors tai ir kvestionuojama. Lietuvoje šią filosofiją išsamiai analizavo filosofai K. Saboliaus sudarytoje rinktinėje *Apie tikrovę* (2021), atlikta išsami analizė R. Šerpytės monografijoje *Tikrovės spektrai: Vakarų nihilizmas tarp diagnozės ir tikrovės* (2019), ją taip pat galima rasti *Athenos* (2019, nr. 14) straipsnių rinktinėje, iš dalies ir Audronės Žukauskaitės knygoje *Nuo biopolitikos prie biofilosofijos* (2016).

² Žr. K. Saboliaus pranešimą *We are Milieus. Reimagining the Human*. 2020 m. rugsėjo 17–18 d.

³ Žr. *Geologas Andrejus Spiridonovas: galvojame, kad pasaulis sukurtas mums, bet esame prisitaikėliai*. LRT laida *Stambiu planu*, 2021 m. sausio 24 d.

Dalis tyrėjų mano, kad perkėlus svarstymus apie naująjį materializmą į švietimą įvairūs naujieji materializmai (kai kurie iš jų vadinami naujaisiais realizmais) iš esmės nesiskiria arba tie skirtumai nėra svarbūs švietimui. Davidas Cole aptaria švietimo materializmą, kuriam apibūdinti tarp materializmų ieško panašumų, o ne skirtumų ir teigia, kad *visi autoriai tam tikru mastu dalyvauja šiuose skirtinguose materializmuose, nes klausimų apie sąmonę, subjektyvumą ir politiką negalima tiesmukai diferencijuoti ar išdėstyti visiškai skirtingose zonose* (Cole 2012: 1). Čia verta grįžti prie posthumanizmo termino, kuris į aptarimo centrą iškelia žmogaus agentą ir jo reikšmės persvarstymą, todėl gali būti siejamas su minėtais naujais materializmais. Atliepiant naująjį materializmą, kuris kvestionuoja žmogaus centrizmą, persvarstant ontologiją, epistemologiją ir etiką, teigiama, kad žmogus neturėtų būti laikomas pagrindiniu ir išskirtiniu Žemės agentu. Permaštomas žmogiškumas ir *nežmogiškumas* (rūšies prasme kaip *non-human* arba technologijų prasme kaip *in-human*) praplečiamas nauja samprata – *more-than-human*, nusakančia naują žmogiškumą, kuris peržengia tradicines ribas technologijų ir gamtiško rūšizmo prasme. Pavyzdžiui, Davidas Abramas (2017) *daugiau-nei-žmogų* sieja su čiabuvių, šamanų pasaulėvoka, kurioje žmogiškasis agentas yra tik dalis vyksmo, *daugiau-nei-žmogus* apima visą aplinką su veiklomis: dainomis, raudomis, ritualais, augalija ir gyvūnija. Žmogus veikia ne vienas, o grandinėje ar veikiau įvairių agentų tinkle. Šašajos ir jų dermė yra svarbesnės už atskirą žmogų. Žmogaus agento išplėtimas, D. Abramo įsitikinimu, turėtų leisti suprasti, kaip grįžti prie žmogaus santarvės su žeme, stabdant technologinį progresą, palaipsniui išsiplėčiantį iki transhumanizmo. Taigi šalia žmogaus agento išryškėja *nežmogus* (gyvūnas, augalas, uola ir pan.). Neatsisakoma ir technologijų, kurių panaudojimas, tarnaujantis išskirtinai žmogaus labui, gali būti griauančias likusį gyvąjį pasaulį, kita vertus, atsargiai jas integruojant į santykių su gamta, technologijos leidžia geriau suprasti ir įvertinti gyvojo pasaulio pulsą, ritmą, specifiką, tiesiogiai neprieinamą žmogiškoms jausmams ir empirikai (Jagodzinski⁴ 2018), tokiu būdu tarnauti ne tik žmogaus, bet ir kitų – *nežmonių* – labui, jų apsaugai. Tokiu būdu dėmesio centre atsiranda kitaip suprantamas žmogus (žmogus-gyvūnas, žmogus-robotas) ir *daugiau-nei-žmogus* (žmogus, pratęstas / įpintas į aplinką jį esančių organinių ir neorganinių elementų tinklą).

ANTROPOCENAS IR ŠVIETIMAS ATEIČIAI

Antropocenas švietime kartu su naujomis ontoepistemologinėmis ir etinėmis problemomis pasėja daug abejonių dėl esamo mokyklinio turinio ir tvarkos. Inovatyvios, teoretikų išdiskutuotos sampratos po truputį skverbiasi į švietimą ir per tarpdisciplininius tyrimus daro įtaką švietimo permašymui. Pavyzdžiui, daugelis tyrėjų (Cole 2012; Snaza 2014, 2018; Jagodzinski 2018, 2019; Kouppanou 2020; Malone 2020) persvarsto jau minėtąjį žmogaus agentą ir vaiko agentą švietime, taip pat technologijų vietą, *curriculum* sampratą ir judraus, t. y. nomadiško bei rizominio, metodo galimybes, tapsmo ir kitas sampratas. Tokiu būdu antropocenas su naujuoju materializmu ir posthumanizmu paliečia ir po truputį išjudina švietimo lauką, papildo jį nauja informacija ir praktika kreipiant žvilgsnį nuo dabarties į ateitį.

Kaip turėtų keistis antropoceno švietimas, jei į žmogų, į etiką ir ontoepistemologiją imame žiūrėti naujai, įvertindami ne tik žmogaus ateitį, bet ir planetos ateities perspektyvas? Išskirsime kelis literatūroje aptariamus požiūrius.

Pirma. Švietimas turėtų judėti nuo humanistinio ugdymo link posthumanistinio, kur žmogus jungiasi į tinklus su gamta ir technologijomis, tarnaujančiomis tik tiek, kiek jos leidžia geriau pažinti ir saugoti natūralią aplinką, o žmogaus išskirtinumas nesusiekinamas. Daugiau

⁴ Jagodzinskio pavardė rašoma iš mažosios raidės jo paties prašymu.

dėmesio skiriama bendruomeniškumui ir tinkliškumui. Vis dėlto didesnė dalis posthumanizmo ir naujojo materializmo tyrėjų (pvz., Haraway 2008, 2016; Braidotti 2013; Renshaw 2021) pripažįsta koreliacionistinį santykį su materija, objektais, daiktais ir skiria žmogui išskirtinį vaidmenį, palyginti su kitais planetos gyventojais, skirtingai nei nekorecionalistai, bandantys atsiriboti nuo žmogaus kaip pažinimo ir vertinimo centro (žr. Gamble, Hanan, Nail 2019). Pirmieji apeliuoja į žmogaus galias suvokti ir taikyti etines nuostatas bei puoselėti atsakomybę. Ligšiolinis švietimas buvo nukreiptas į humanizmo stiprinimą, vaiko iškelimą ir pedocentrinį ugdymą (Duoblienė 2018). N. Snaza (2014, 2018); J. Jagodzinski (2018, 2019); D. Cole (2012); D. Cole, J. P. N. Bradley (2018) aktyviai gilinais į galimybes nusigręžti nuo humanistinio požiūrio, atskleisti „žaliąjį kapitalizmą“ ir transhumanizmą kaip toliau gausiai naudojančius žemės resursus, jį demaskuoti ir atkreipti dėmesį į tai, kas gali iš esmės stabdyti planetai pražūtingus pokyčius ugdant kitokį požiūrį ir atsakomybes, kuriant naujo tipo ir svarbiausia, naujo mąstymo mokyklą bei jos turinį, mažinantį antropocentrizmą. Bet kaip būti atsakingam ir taip pat lygiaverčiam su kitomis rūšimis? Mintautas Gutauskas (2021), atlikęs antropologinio skirtumo paieškas fenomenologijos ir vis dažniau deklaruojamo posthumanizmo sandūroje, atsakomybės fenomeną, skirtingai nei A. Žukauskaitė (2016, 2019), aiškina tuo, kad antropocentrizmo atsisakymas nereiškia antropocentriškumo, kurio kontekste matome ir atsakomybę, atsisakymo, nors antropocentrinė *patirtis gali virsti antropocentrizmu, jei nereflektuojame jos ribų* (Gutauskas 2021: 243). Antropocentriškumas, galvojant apie ateitį, negali būti visai eliminuotas.

Antra. K. Malone (2018), A. Kouppanou (2020) ir kiti tyrėjai gilinais į vaiko agentą, analizuoja, kaip jį suprasime ir ko iš jo tikėsime. Jei, K. Malone teigimu, pirmiausiai turime įsiklausyti į jį, išgirsti jo balsą, poreikius, tai A. Kouppanou persvarsto vaiko klausimą, atkreipdama dėmesį į tai, kad vaiko agentas, žiūrint į jį iš rūšių perspektyvos, negali būti traktuojamas kaip lygiavertis suaugusiam žmogui, nes yra labiau veikiamas instinktų nei sąmoningumo, taigi yra arčiau gyvūno. Kai kurie autoriai (pvz., Duhn 2015) siūlo pasinaudoti šia unikalia vaiko kaip dvilype *bio* ir *zoe* prigimčių situacija ir pereiti prie kitokios jo traktuotės, kurioje fokusuojamos afektinės, instinktyvios vaiko galios kartu su sąmonėjimu, užuot iškeliant išskirtinai protavimo progresą. Tokiu būdu vaikas, kaip būsimas suaugęs, greičiau pateisintų žmogaus ir gyvūno perskyros trynimo lūkesčius, juolab kad gyvūnas naujajame materializme laikomas ne marginalia rūšimi, o vertinamas lygiaverčiam su žmogumi (Žukauskaitė 2019: 8–9). Bet tada keliamas jau minėtas atsakomybių prisiėmimo klausimas. Šią situaciją, sekdamas Bernardu Stiegleriu (2010), A. Kouppanou pavadina farmakonine ir atskleidžia dvikryptį veiksma tuo pačiu metu: vaikai, ypač paaugliai aktyvistai, prisiima atsakomybes kaip suaugusieji, bet bėga nuo savo tiesioginių atsakomybių neidami į mokyklas. Farmakoniškumas, anot jos, būdingas ir ugdymo teoretikams bei praktikams, kurie reikalauja vaikų / mokinių atsakomybių, o iš kitos pusės – teigia jų nebrandumą. Ji konstatuoja sudėtingą situaciją ir perspėja dėl lengvai priimamų sprendimų ir vienos filosofijos nurašymo vardan kitos, t. y. greito posūkio nuo humanizmo link posthumanizmo.

Trečia. Iš vaiko agento supratimo ryškėja dar viena esminė problema – kokia pozicija turėtų lydėti vaikų ir jaunimo ugdymąsi: aktyvi ar pasyvi, kurią lygiagrečiai ir savaip persvarsto N. Snaza (2018), pasiūlydamas išmuštą iš vėžių ugdymą (*bewildering education*). Šis yra radikaliai kitoks: eksperimentuojantis, klaidžiojantis, netikėtas, neprogresuojantis, natūralus, nespėjantis, klystantis, gali būti aktyvus ir pasyvus, ir šių savybių kontekste gana netikėtai – atsakingas, kai kalbame ne apie santykį su mokytojais, o apie artimuosius ir bendruomenę bei aplinką. Aktyvi pozicija akivaizdi jaunimo aktyvistų praktikoje, tokią poziciją prisiima daugelio pasaulio šalių paaugliai mokiniai. Aktyvizmas tampa vienu svarbiausiu instrumentu švietimo politikoje

ir institucinėje praktikoje išjudinant stagnuojančias sistemas ar butaforines jų pertvarkas, įtraukiant ir mokytojus. Bet taip pat galima palikti nuošalyje mokinių ir jais sekančių mokytojų aktyvumą ir pasitelkti kur kas „tylesnę“, nors ne visada nuosaikesnę, mikropolitiką arba mikropolitikos simbiozę su makropolitika jų nesupriešinant (Webb 2009). Toks tylus, dažnai mažiau matomas, todėl atrodytų mažiau aktyvus, tačiau savo esme rezistencinis mikropolitinis veikimas, kai sprendimai priimami lokaliai ir nieko nelaukiant bei niekam savo sprendimų nepranešant, siūlomas kaip išeitis dokumentais pagrįstos ir nerangios politikos akivaizdoje.

Ketvirta. Kuo ugdytiniai taps, kuris posūkis svarstant apie *daugiau-nei-žmogaus* sampratą atsiras jų gyvenime: technologinis ar natūralistinis posūkis? Atskirai ar tinkluose? Ar technologinis požiūris netaps dominuojantis, vesdamas į transhumanizmą? Ar pavyks technologinį progresą pasukti kitu – organinio ir neorganinio – pasaulio dermės išlaikymo keliu? Pernelyg greito technologinio progreso baiminamasi ne tik dėl žmogaus technologizavimo, robotizavimo, bet viso kultūrinio lauko automatizavimo ir technologizavimo (Ferraris 2021).

Kitos, smulkesnės problemos, kurias ketina spręsti ateities švietimas, jau žinomos, atsikar-tojančios ne vienus metus, tačiau iš esmės priklausančios nuo filosofijos kaitos. Tai ugdymo tu-rinio fragmentacija ir integracija, prioritetai technologijoms ar žaliosioms erdvėms ir bioetikai, mokyklos erdvės ir laiko klausimai, formalaus ir neformalaus ugdymo santykio persvarstymas ir, žinoma, mokytojo–mokinio santykio bei jų komunikacijos persvarstymas ir kt. Į šias (sąlygi-nai senas) problemas įprastai referuojama ir Lietuvos viešajame diskurse.

NERIMASTINGAS VERSUS OPTIMISTIŠKAS POŽIŪRIS Į ATEITĮ: VIEŠOJO DISKURSO ANALIZĖ

Siekiant apžvelgti, kaip visuomenei pristatoma galima švietimo ateitis bei raida, atlikta viešojo diskurso analizė. Analizuoti internetiniuose naujienų portaluose delfi.lt, lrt.lt, 15min.lt, lrytas.lt, bernardinai.lt 2015–2020 m. pasirodę straipsniai. Naujienos pasirinktuose portaluose buvo fil-truojamos pagal šiuos raktinius žodžius: ugdymo ateitis, švietimo ateitis, mokyklos ateitis, švie-timo vizija, ugdymo vizija. Atrinkti straipsniai (30 straipsnių) analizuoti (Braun, Clarke 2006) gilinantis, per kokias temas yra konstruojamas švietimo ateities supratimas.

Švietimo ir mokyklos ateitis nėra labai populiarī tema viešajame diskurse. Čia pasisako (rašo) politikai, politinių partijų atstovai. Jų aktyvumas glaudžiai siejasi su artėjančiais rinkī-mais. Pranešimuose spaudai gausu lozungų, jau ilgą laiką viešojoje erdvėje gyvuojančių pasiū-lymų didinti mokytojams atlyginimus, skatinti pagarbą mokytojui (gerai žinomas „mokyto-jas – prestižinė profesija“ naratyvas), suteikti mokytojams daugiau sprendimo laisvės, mažinti dokumentaciją, skatinti besimokančiųjų kūrybiškumą, „geriau parengti gyvenimui“ ir kt. Kal-bant apie mokslininkus ir universitetų atstovus, referuojama į EBPO sukurtus ir išplėtotus švie-timo ateities scenarijus, įžvalgos sietinos su moksliniais interesais ar tyrimų kryptimis. Nemažai tekstų apie švietimo ateitį yra užsakomieji straipsniai, kuriuose pristatomi universitetų, mokyk-lų ar kitų švietimo organizacijų įgyvendinami projektai. Atitinkamai šiuose straipsniuose yra aptariami konkrečiam projektui svarbiausi aspektai. Trečiajai grupei priklauso publikacijos, ku-riose mintimis dalijasi ekspertai ir praktikai. Šio tipo straipsniuose galima užčiuopti potencialias švietimo raidos kryptis. Gilinantis į publikacijų turinį, galima braižyti gaires. Būtent šiuo tikslu buvo atlikta tematinė straipsnių naujienų portaluose analizė.

Straipsniuose nagrinėjamos šios pagrindinės temos: technologijos; ugdymo principai; mo-kyklos struktūra ir agentai; metodai; ateities žmogaus kompetencijos.

Technologijų tema. Apžvelgiama virtuali realybė, robotika, dirbtinis protas ir artikuliuoja-mas poreikis stiprinti technologinį raštingumą. Tai traktuojama kaip tikslas ar siekiamybė. Kitur detalizuojama, kaip technologijos gali būti integruojamos į mokyklines veiklas, kaip dėl to keistųsi

pasiskirstymas atsakomybėmis ir ugdymo procesas. Robotai ir robotika bene dažniausiai pristatomi kaip švietimo ateities veikėjai – jie yra mokytojų pagalbininkai, papildomi mokyklų darbuotojai: *Prognozuojama, kad jau netolimoje ateityje mokymosi procesai stipriai kis dėl robotų bei įvairių išmaniųjų sistemų integracijos mokyklose. <...> Tikimasi, kad tobulėjantys robotai padės individualizuoti kiekvieno mokinio mokymosi procesą, padėdami parinkti tinkamiausią mokymosi programą, kuri geriausiai atitiks moksleivio tempą* (Ateitis jau čia – robotai... 2018). Bandoma kartu ir raminti skaitytoją, teigiama, kad robotai mokytojų darbo vietų neatims: *Mokytojai neturėtų galvoti, jog robotai pakeis jų profesiją ar komplikuos jų darbą – pasaulinė praktika rodo, kad robotai iš esmės yra kuriami kaip pagalbinė, o ne autonominė mokymosi priemonė mokyklose. Nors robotai geba atlikti konkrečias užduotis, mokslininkams vis dar nepavyko sukurti tokio, kuris galėtų atsakyti į kompleksiškus klausimus ar reaguoti į netikėtas situacijas, kurias geri mokytojai yra visuomet pasiruošę spręsti. Šiandienos robotams taip pat trūksta empatijos, jie neturi gebėjimų įkvėpti moksleivius* (ten pat). Nors yra pripažįstama stiprėjanti robotų svarba, akivaizdu, kad *nežmogaus* įsiterpimas į švietimo institucijas gąsdina, pirma, dėl grėsmės prarasti darbo vietas, antra, dėl sumažėjusios žmogaus svarbos ir galios, todėl imamasi ginti žmogiškąsias kompetencijas kaip svarbesnes, reikalingesnes. Tokia tendencija implikuoja žmogaus, kaip centrinės ugdymo proceso ir ateities mokyklos figūros, pozicijos nesikeitimą.

Principai, kuriais turėtų būti vadovaujama ateities mokykloje, yra lengvai numanomi, pasižymi humanistinei, žmogocentriškai pedagogikai būdingais bruožais. Tai – integruotumas, įvairiapusiškumas ir personalizavimas: *Į švietimą reikia žiūrėti per asmeninius poreikius – kaip padaryti, kad kiekvienas mokinys jaustųsi saugus, pastebėtas, įtrauktas, išgirstas, dalyvaujantis procese. Tada jis pradeda kurti, prisidėti, dalyvauti, jam reikia papildomos informacijos. Tada atsiskleidžia kūryba* (Ateities mokykla: žinoti... 2015). Šių principų akcentavimas neįneša naujo turinio į švietimo ar ateities mokyklos diskursą. Švietimo bendruomenei šie principai yra gerai žinomi, dažnai taikomi, o dar dažniau – deklaruojami, todėl kalbant apie mokyklos ateitį akivaizdu, kad suponuojamas mokyklos nesikeitimas.

Mokyklos struktūrai ir agentams skiriama itin daug dėmesio. Pirmiausia matome „mažinimo“ diskursą: mažinti mokinių skaičių, mažinti disciplinų skaičių, mažinti žinių perdavimą, atsisakyti pažymių. Kitas kuriamas naratyvas yra iš dalies priešingas – plėsti: plėsti mokymosi erdves (išeiti už mokyklos ribų), plėsti mokymosi neformaliuoju būdu pripažinimą, plėsti dalykų integravimą, į ugdymo procesą ir mokyklinį gyvenimą įtraukti daugiau veikėjų. Analizuojant pranešimus ar straipsnius viešojoje erdvėje galima užčiuopti, kad ateities mokykloje mažės vertikalumo ir hierarchijos, daugės horizontalumo ir lygiavertiškumo. Kalbama ne tik apie mokinių aktyvesnį dalyvavimą ugdymo procese, bet ir veikėjų, dalyvaujančių sprendžiant kaip, ko ir kada ugdyti, skaičiaus augimą, dalinimąsi atsakomybėmis: *Ateities mokytojų ir mokyklų darbas bus pagrįstas bendradarbiavimu. <...> Ateities mokykla bus kuriama bendrai – mokymosi sėkmė tiesiogiai priklauso nuo bendro darbo, tiek suaugusieji, tiek vaikai kartu kurs efektyvias mokymosi strategijas. Praeitis buvo padalinta: mokytojai ir mokytojų turinys suskirstyti pagal dalykus. <...> Ateities mokykla yra jungianti, ji integruoja mokomuosius dalykus ir mokinius, apima realaus gyvenimo kontekstus* (Didžiausia švietimo pažanga... 2017). Kalbant apie struktūrą, svarbus dėmesys skiriamas ir mokytojams bei jų vaidmens kaitai. Remiantis atlikta analize, mokytojo vaidmuo turėtų keistis iš centrinio į vieną iš. Naujosios mokyklos struktūroje mokytojo vaidmuo pirmiausia kinta dėl technologijų, taip pat dėl principų, kuriais planuojama vadovautis ateityje: *Mokytojas taps kitokio tipo veikėju. <...> Reikia galvoti apie kitokią hierarchiją, kurioje mokytojas bus ne visažinis pasakotojas, bet vaikų partneris, padedantis jiems tas žinias atrasti*“ (Ateities mokykloje: gyva... 2019).

Ugdymo metodai taip pat atspindėti viešajame diskurse. Kadangi nemaža dalis straipsnių yra tiesiogiai susieti su technologijų išgalėjimu, apie ugdymo metodus kalbama kreipiant

dėmesį į technologijas, daug dėmesio skiriama žaidybiniams elementams: *Jei padėsite vaikui pasirinkti tinkamus žaidimus, jie lavins jo vaizduotę, skaičiavimo gebėjimus, pastabumą, vikrumą. Galbūt net padės papildomai mokytis dalykų, mokomų mokykloje. Juk mokytis užsienio kalbų galima verčiant interneto tekstus, pilietinio ugdymo – simuliuojant politinius procesus, geografijos – 3D erdvėje pačiam braižant pasaulio žemėlapij* (Ateities mokykla: pamokos... 2018). Kita dalis pamąstymų apie ugdymo metodus yra susieti su praktiniu, patirtiniu mokymusi, kuris išeina už mokyklos ribų ne virtualiai, o fiziškai ir yra ne akademinis, o taikomasis: *Surasti informaciją yra vienas dalykas, bet kitas dalykas – sugebėjimas pritaikyti ją savo gyvenime. Manau, kad ateityje mokyklose bus daug mažiau teorinių užduočių, o daugiau praktinių. Mokyklos turėtų eiti ta linkme. <...> Toks žinių pritaikymas atvertų ir išlavintų žmogų taip, kad jis, baigęs mokyklą, galėtų laisvai dirbti, sukurdamas didesnę naudą visuomenei* (Verslininkai ir ekonomistai... 2018).

Ateities žmogaus ir kompetencijų, kurias turi suteikti mokykla, tema galėtų būti vertinama kaip ugdymo turinio potėmė, tačiau dėl didelio jos išplėtojimo pasirinkta išskirti kaip atskirą temą. Dažniausiai minima kompetencija yra *kūrybiškumas*. Jį randame ne tik prie kompetencijų, bet ir prie principų, kuriais vadovaujantis turėtų veikti mokyklos, taip pat siejama su disciplinomis: *kūrybiškumas yra lavinamas ir labiausiai gimsta humanitariniuose moksluose, kur analizuojame literatūrą, reflektuojame, išmokstame mąstyti apie mąstymą, gilinamės į filosofiją* (A. Landsbergienė: atsipalaiduokite... 2020). Kūrybiškumui svarba nenusileidžia *kritinis mąstymas*, mokėjimas mokytis ir gebėjimas pritaikyti žinias, neretai pristatomi kaip glaudžiai susiję ir vienas be kito neegzistuojantys gebėjimai: *išlaisvintas mąstymas ir kūrybiškumas yra pamatas toliau kurtis valstybių socialinei ir ekonominei gerovei* (Šiuolaikiniam žmogui keliami... 2020). Toliau rikiuojasi *socialiniai gebėjimai*: bendradarbiavimas, bendravimas ir *asmeninės kompetencijos*: emocinis intelektas, iniciatyvumas. Svarbią vietą užima pilietiškumo ir su darnia plėtra siejamos kompetencijos: *Be pagrindinių disciplinų ir kompiuterinio raštingumo, itin svarbiais gebėjimais tampa kritinis mąstymas, kūrybiškumo lavinimas, finansinis raštingumas, socialiniai įgūdžiai bei gebėjimas bendradarbiauti, smalsumas, globalaus pasaulio problemų suvokimas bei atsakomybė jas spręsti ir kt.* (Nuomonė. Moksleivių rezultatai... 2016).

Publikacijų analizė rodo, kad viešajame diskurse ateities aptarimas nėra pagrįstas ateities studijų išvalgomis, scenarijų numatymo metodika ar kitų šalių argumentais, pavyzdžiais. Ateities ženklai dėliojami iš daugelį metų kartojamų tendencijų, kurios turėtų stiprėti ir išstumti senas. Daug tokio pobūdžio minčių galime rasti *Geros mokyklos koncepcijoje* (2015). Nei technologijos švietime, nei kitoks mokytojo portretas, nei naujas ugdymo turinys, nei kritiškumas, kūrybiškumas ar socialinis ugdymas, kurie dažniau minimi viešajame diskurse, nėra naujovė. Svarbiau yra pabrėžti tai, kaip tie patys dalykai pasakomi, į kokį kontekstą įkeliami. Tokie terminai kaip *IT, robotai, mokytojai, gebėjimai, vertybės, metodai, mokinių aktyvumas, kritiškumas, kūrybiškumas* paminėtuose viešojo diskurso pavyzdžiuose atsiduria įvairovės ir gamtinėje aplinkose, netradiciniuose kontekstuose, įvairialypėje praktikoje, neformaliajame ugdyme, socialiniame santykiyje, bendruomenėse. Atkreipiamas dėmesys į humanitarikos reikšmę, kaip svarbu jos nepalikti nuošalyje, nors dominuoja kursas į STEM plėtotę, t. y. gamtamokslį ir technologinį ugdymą. Jiems įprasminti ieškoma resursų kūrybiškume. Būtent įpinamo konteksto ypatumai leidžia sieti lietuviškąjį švietimo ateities diskursą su naująja filosofija, kuri daugiau dėmesio skiria dinamikai, aplinkai, tinklams, neįprastoms jungtims. Vis dėlto rasta mažai nuorodų į posthumanizmą. Atitinkamai vaiko centrizmas, jį susiejant su kompetencijų centrizmu, išlieka labai gajus. Apie aplinką, jos puoselėjimą, darną, technologijų progreso pritaikymą gamtai puoselėti užsimenama, tačiau įprasto darnaus vystymosi, laikančio esminiais žmogaus galias ir jo išskirtinumą, siekiant užtikrinti darnų progresą, o ne antropoceno, skelbiančio būtinybę

minimalizuoti žmogaus išskirtinumą ir įsikišimą į natūralius procesus. Antropoceno sampratos ir posthumanizmo idėjų randame nedaug, tik svarstymus aplinkkeliais, kartais priartėjant prie inovatyvių idėjų UNESCO platformoje, t. y. kolektyvinės pasaulio mokslininkų publikacijos „Learning to Become with the World: Education for Future Survival“ (2020)⁵, pabrėžiančios kitokį ugdymo modelį, *daugiau-nei-žmogaus* sampratą, orientuojantis į 2050 m. ar grįžtant prie anksčiau šiame straipsnyje minėtų mokslininkų minčių. Pabrėžiamas technologinis progresas, keliantis ir nerimo, ir optimizmo, bet ne rūpestis kintančia dėl klimato kaitos gamta ir žeidžiama planeta. Rūpestis planeta, moksleivių aktyvizmas, kitų rūšių lygiavertiškumas kol kas lieka užribyje arba aptarti labai fragmentiškai. Galima manyti, kad lietuviškasis švietimo ateities diskursas vis dar išlieka paženklintas dabarties rūpestio, mažiau praktikuojantis vizionieriškus apmąstymus, vaizduotės projektus, daugiau pabrėžiantis praktinius, gerai žinomus metodus ir su jais siejamas siekiamybes, asmeninius ar institucinius norus, lūkesčius, kurių laukėme daugelį metų, bet švietime dar nesulaukėme. Tai, kad vizionieriški projektai, kaip ir naujoji filosofija, skelbia didžiausią nerimą ir rūpestį dėl nesaugios ateities ir kviečia kuo greičiau keisti mąstymą, švietimo principus, vertybes, kol kas neįtariama arba mažai įtariama.

VIEŠOJO DISKURSO FORMUOJAMAS POŽIŪRIS Į ŠVIETIMO ATEITĮ

Vertindami viešąjį diskursą iš teorinėje dalyje aptarto antropoceno perspektyvos, galime teigti, kad didesnių nuogaštavimų dėl švietimo ateities nėra. Galima rasti nebent nerimo, kad informacinės technologijos, dirbtinis intelektas, robotai ilginiui perdėm įsiterps į ugdymo procesą. Antropoceno laikmetis „skambina varpais“, kad gyventi gražios ateities laukimu jau nepakanka. Laikmetis reikalauja reaguoti kur kas greičiau į žmonijai ir planetai kylančias problemas, todėl švietimo įsipareigojimai keisti mokinių mąstymą, nuostatas, elgesį, kad jie suaugę darytų teisingus sprendimus, tampa matomi ypač ryškiai ir svarstomi ypač atidžiai. Švietimui pasiliekant gana inertiškoje būklėje, iniciatyvas daugelyje šalių pradeda perimti mokiniai – aktyvistai, o jais seka ir kai kurie mokytojai. Lietuvos viešojoje spaudoje, skirtoje švietimo ateities problematikai, tokių pasisakymų, svarstymų, klausimų apie radikalius švietimo pokyčius ar aktyvistų inicijuojamas veiklas kol kas neaptinkame. Kartais kitos srities publikacijos tik iš dalies užsimena apie švietimo ateitį. Alternatyva – palikti nuošalyje mokytojų ir mokinių aktyvizmą, pereinant prie mikropolitikos (lokalaus veikimo nelaukiant institucinių nurodymų), taip pat nepastebėta Lietuvos švietimo lauke. Šis diskursas Lietuvos švietime nėra populiarus, nors, neabejotinai, kai kurių ugdytojų praktikuojamas. Spaudoje ateitis svarstoma utopiškai, ne distopiškai, kas, greičiausiai, kelia visų švietimo veikėjų ūpą veikti. Labiausiai tikima tuo, kad teisingai Lietuvos švietimą orientuos strateginiai tikslai, tapsiantys visiems kelrodžiu kuriant „vis gerėjančią ateitį“, nors UNESCO dokumentai tokio požiūrio jau atsisakė, įsiklausydami į teoretikų perspėjimus dėl galimų ateities kataklizmų. Ar tai suteikia optimizmo kalbant apie Lietuvos švietimą – „viskas bus gerai“? Remiantis Lietuvos viešuoju švietimo diskursu, tikrai taip. Lietuvos viešajame švietimo diskurse tikėjimo gražia ateitimi vis dar pakanka.

Gauta 2021 06 07

Priimta 2021 12 06

Literatūra

1. Abram, D. 1997. *The Spell of the Sensuous: Perception and Language in a More-than-Human World*. New York: Vintage Books.

⁵ Šis mokslininkų pareiškimas UNESCO platformoje sukėlė dideles diskusijas švietimo bendruomenėje, bet taip pat paskatino kitus mokslininkus prisidėti prie šių minčių plėtotės, dėl to UNESCO platformoje atsirado daug posthumanistinio turinio tekstų ir rekomendacijų (<https://en.unesco.org/futuresofeducation/commission-meetings>). Su šiuo dokumentu buvo supažindinti ir Lietuvos švietimo ekspertai.

2. Anthony, M. T. 2020. 'Web Wide Warfare. Part 1: The Blue Shadow', *Journal of Future Studies* 24(4): 35–50. DOI: 10.6531/JFS.202006_24(4).0004
3. *Ateities mokykla: pamokos primins kompiuterinį žaidimą*. 2018. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/projektai/archive/ateities-mokykla-pamokos-primins-kompiuterini-zaidima.d?id=77331707>
4. *Ateities mokykla: žinoti nebūtina, reikia mokėti „googlinti“?* 2015. Prieiga per internetą: <https://www.bernardinai.lt/2015-06-18-ateities-mokykla-zinoti-nebutina-reikia-moketi-googlinti/>
5. *Ateities mokykloje: gyva aplinka, su mokiniiais žaidžiantis mokytojas ir mokyti padedantis dirbtinis protas*. 2019. Prieiga per internetą: <https://alkas.lt/2019/11/27/ateities-mokykloje-gyva-aplinka-su-mokiniais-zaidziantis-mokytojas-ir-mokyti-padedantis-dirbtinis-intelektas/>
6. *Ateitis jau čia – robotai po truputį keičia mokymosi procesą*. 2018. Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/it/ismanyak/2018/10/16/news/ateitis-jau-cia-robotai-po-trupuai-keicia-mokymosi-procesa-7911228>
7. A. Landsbergienė: *atsipalaiduokite dėl technologijų, ateitis – humanitariniuose moksluose*. 2020. Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/tevams/tevyste/2020/09/04/news/austeja-landsbergiene-uzmirskite-technologijas-ateitis-humanitariniuose-moksluose-16211391>
8. Barad, K. 2003. 'Posthumanist Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter', *Signs* 28(3): 801–831.
9. Braidotti, R. 2013. *The Posthuman*. Cambridge: Polity Press.
10. Braun, V.; Clarke, V. 2006. 'Using Thematic Analysis in Psychology', *Qualitative Research in Psychology* 3: 2, 77–101. DOI: 10.1191/1478088706qp063oa
11. Cole, D. R. 2012. 'Introduction: The Future of Educational Materialism', *Educational Philosophy and Theory* 44(S1): 1–2. DOI: 10.1111/j.1469-5812.2011.00805.x
12. Cole, D.; Bradley, J. P. N. 2018. 'Principles of Transversality in Globalization and Education', in *Principles of Transversality in Globalization and Education*, eds. D. Cole and J. P. N. Bradley. Singapore: Springer, 1–19.
13. Common Worlds Research Collective. 2020. *Learning to Become with the World: Education for Future Survival*. Paper Commissioned for the UNESCO Futures of Education Report (Forthcoming, 2021).
14. Crutzen, P.; Stoermer, E. 2000. 'The Anthropocene', *Global Change Newsletter* 41: 17–18.
15. *Didžiausia švietimo pažanga priklausys šalims, kurios geba sparčiai adaptuotis, yra atviros permainingoms*. 2017. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/a-schleicheris-didziausia-svietimo-pazanga-priklausys-salims-kurios-geba-sparciai-adaptuotis-yra-atviros-permainoms.d?id=76149613>
16. Duhn, I. 2015. 'Making Agency Matter: Rethinking Infant and Toddler Agency in Educational Discourse', *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education* 36(6): 920–931.
17. Duoblienė, L. 2018. *Pohumanistinis ugdymas. Dekoduoti*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
18. Facer, K.; Sandford, R. 2009. 'The Next 25 Years? Future Scenarios and Future Directions for Education and Technology', *Paper in Preparation for Journal of Computer Assisted Learning*. ESRI, Manchester Metropolitan University and Futurelab.
19. Fazio, X. 2020. 'Reorienting Curriculum for the Anthropocene', in *UNESCO Futures of Education Ideas LAB*. Prieiga per internetą: <https://en.unesco.org/futuresofeducation/fazio-reorienting-curriculum-for-anthropocene>
20. Ferraris, M. 2021. „Tinklo metafizika“, iš *Apie tikrovę*. Sud. K. Sabolius. Vilnius: Lapas, 82–132.
21. Gamble, Ch. N.; Hanan, J. S.; Nail, T. 2019. 'What is New Materialism?', *Angelaki* 24(6): 111–134. DOI: 10.1080/0969725X.2019.1684704
22. *Geros mokyklos koncepcija*, 2015. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.
23. Gutauskas, M. 2021. *Žmogus ir gyvūnas: antropologinis skirtumas fenomenologinėje hermeneutinėje filosofijoje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
24. Haraway, D. 2008. *When Species Meet*. University of Minnesota Press.
25. Haraway, D. 2016. *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Durham: Duke University Press.
26. jagodzinski, j. 2018. 'Introduction: Interrogating the Anthropocene', in *Interrogating the Anthropocene: Ecology, Aesthetics, Pedagogy, and the Future in Question*, ed. j. jagodzinski. Alberta: Palgrave, 1–71.
27. jagodziński, j. 2019. 'Impossible Worlds in the Anthropocene: Thinking Through a Possible Ethics', *Athena* 14: 149–171.
28. Kesson, K. 2020. 'Three Scenarios for the Future of Education in the Anthropocene', *Journal of Future Studies*. Prieiga per internetą: <https://jfsdigital.org/2020/04/12/three-scenarios-for-the-future-of-education-in-the-anthropocene/>
29. Koupanou, A. 2020. 'Environmental Education and Children's Agency at the Time of the Anthropocene', *Journal of Philosophy of Education*. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/1467-9752.12483>

30. Latour, B. 2005. *Reassembling the Social. An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford, New York: Oxford University Press.
31. *Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“*. 2012. Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas.
32. Malone, K. 2018. *Children in Anthropocene. Rethinking Sustainability and Child Friendliness in Cities*. London: Palgrave, Macmillan.
33. Markevičiūtė, E. 2020. *Lietuva 2120. Laiko kapsulė: utopijos ir distopijos*. Vilnius: Lapas.
34. Norkus, Z. 2014. *Du nepriklausomybės dvidešimtmečiai*. Vilnius: Aukso žuvis.
35. *Nuomonė. Moksleivių rezultatai – itin prasti. Kokia ateitis laukia Lietuvos mokyklų?* 2016. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/daily/education/nuomone-moksleiviu-rezultatai-itin-prasti-kokia-ateitis-laukia-lietuvos-mokyklu.d?id=72118032>
36. Renshaw, P. D. 2021. 'Feeling for the Anthropocene: Placestories of Living Justice', *The Australian Educational Researcher* 48: 1–21. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s13384-021-00433-z>
37. Sabolius, K. 2021. „Viejoji įvado. Įsivaizduojant tikrovę iš skirtingų perspektyvų“, iš *Apie tikrovę*. Sud. K. Sabolius. Vilnius: Lapas, 14–42.
38. Snaza, N.; Appelbaum, P.; Bayne, S.; Carlson, D.; Morris, M.; Rotas, N.; Weaver, J. A. 2014. 'Toward a Posthuman Education', *Journal of Curriculum Theorizing* 30(2): 39–55.
39. Snaza, N. 2018. 'The Earth Is Not "Ours" to Save', in *Interrogating the Anthropocene: Ecology, Aesthetics, Pedagogy and the Future in Question*, ed. J. Jagodzinski. Alberta: Palgrave, 339–358.
40. Stiegler, B. 2010. *Taking Care of Youth and the Generation*. Trans. S. Barker. Stanford: Stanford University Press.
41. Šepetytė, R. 2019. *Tikrovės spektrai. Vakarų nihilizmas tarp diagnozės ir tikrovės*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
42. *Šiuolaikiniam žmogui keliami reikalavimai: ką turi sugebėti 21 amžiuje?* 2020. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/mokslas-ir-it/11/1334103/siuolaikiniam-zmogui-keliami-reikalavimai-ka-turi-sugebeti-21-amziuje>
43. *Švietimo gairės. Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos 2003–2012. Projektas*, 2002.
44. *Learning to Become with the World: Education for Future Survival*. 2020. Prieiga per internetą: <https://learning-portal.iiep.unesco.org/en/library/learning-to-become-with-the-world-education-for-future-survival>
45. *Verslininkai ir ekonomistai siūlo pokyčius mokykloje: kam spręsti lygtį pačiam, jei už tave tai gali padaryti skaičiuotuvai*. 2018. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/projektai/archive/verslininkai-ir-ekonomistai-siulo-pokycius-mokykloje-kam-sprest-lygti-paciam-jei-uz-tave-tai-gali-padaryti-skaiciuotuvai.d?id=78976023>
46. Webb, T. 2009. *Teacher Assemblage*. Rotterdam, Taipei: Sense Publishers.
47. White, J. 2020. 'Education in an Uncertain Future: Two Scenarios', *London Review of Education* 18(2). Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.14324/LRE.18.2.11>
48. Žižek, S. 2020. *Pandemic! COVID-19 Shakes the World*. New York: Polity.
49. Žukauskaitė, A. 2016. *Nuo biopolitikos iki biofilosofijos*. Vilnius: Kitos knygos.
50. Žukauskaitė, A. 2019. „Pratarė“, *Athena* 14: 8–10.

LILIJA DUOBLIENĖ, JUSTINA GARBAUSKAITĖ-JAKIMOVSKA

Anthropocene in Education and Education in Anthropocene: Public and Academic Discourses About the Future

Summary

The article analyses the future of education from the perspective of educational philosophy. First, the new peculiarities of the age are discussed, especially the philosophy that made a turn towards posthumanism and the new materialism, setting new goals for education. Then a public discourse study is presented – how the Lithuanian press (the main news portals) responds to the new challenges and sees the future of the Lithuanian school. And finally, the article reflects where the thoughts raised by public discourse lead and how far they reach compared to the new philosophy and challenges for the future.

Keywords: Anthropocene, future, education, public discourse